

Els documentals de la UPF: la realitat recuperada

Durant aquests últims deu anys, el gènere cinematogràfic del documental de creació ha viscut a Catalunya un auge excepcional, que ha anat en paral·lel a un esclat de ressonàncies més internacionals.

Els documentals de creació, avui, ja no són percebuts com un gènere menor, ni interessen tan sols a especialistes i cinèfils experts, sinó que es consideren un camp de cultiu excel·lent per a les més diverses creativitats i una assegurança prou sòlida de qualitat per als espectadors més curiosos.

A un nivell purament comercial, els canvis també s'han notat. I molt. Si abans els documentals estaven condemnats gairebé sense remei a l'ostracisme dels festivals especialitzats i als prestatges menys sol·licitats dels videoclubs, avui el que resulta sorprenent és mirar la cartellera i no veure'n algun que sigui a punt d'estrena. A Catalunya, així com també a l'estat espanyol, gran part de la responsabilitat d'aquest èxit normalitzador del gènere és degut al treball realitzat pel màster en Documental de Creació de la Universitat Pompeu Fabra, dirigit per Jordi Balló.

El màster de la UPF. La primera edició del màster en Creació de Documental de la UPF fou el curs 1998-99, i des d'aleshores ja ha produït tretze llargmetratges. L'objectiu primer del

màster era —és— preparar i formar nous documentalistes joves i, alhora, oferir més perspectives als realitzadors professionals. És per això que, en la nòmina de directores d'aquests tretze primers llargmetratges, s'hi poden trobar des dels consagrats Joaquim Jordà (una de les ànimes del projecte, mort fa poc més d'un any, i que va realitzar tres de les tretze pel·lícules), i José Luis Guerin, fins a joves debutants com Isaki Lacuesta i Ariadna Pujol.

Tal com explica en el programa de presentació, el màster s'estructura en tres mòduls interrelacionats per donar als alumnes una visió polièdrica del documental contemporani. El primer ofereix una revisió estètica i històrica del documental. El segon se centra en el desenvolupament dels projectes personals que cada alumne haurà proposat per anar elaborant al llarg del curs, tenint en compte els aspectes de la creació, la presentació i la gestió. I el tercer es basa en la realització de tres documentals dirigits per realitzadors-professors del màster i produïts per productores independents.

En la nòmina de professors del màster, hi ha professionals d'arreu del panorama internacional relacionats amb tots els aspectes del món audiovisual: des d'historiadors del cinema fins a realitzadors, des d'analistes, assagistes i fotògrafs fins a periodistes, guionistes i productors. Alguns dels membres del professorat són, així mateix, figures cabdals del cinema documental modern. Com per exemple, Claude Lanzmann, director de *Xoà*, una pel·lícula de l'any 1985 sobre l'extermini dels jueus a mans dels nazis que representa

EL TEMPS

encara una fita indiscutible del gènere. O Patricio Guzmán, el director de *La batalla de Chile*. Altres noms eminents són, entre altres, el de Joan Fontcuberta, fotògraf i historiador de la fotografia, i els dels directores Marc Recha, Ricardo Íscar i Jean-Louis Comolli, que dins el projecte del màster han dirigit *Dies d'agost*, *Tierra negra* i *Buenaventura Durruti, anarquista*, respectivament.

D'entre els alumnes que durant aquests anys han cursat el màster, la majoria provenien, lògicament, de les carreres universitàries de Comunicació i Periodisme, o de Comunicació Audiovisual. També hi ha hagut, però, alumnes provinents d'altres carreres,

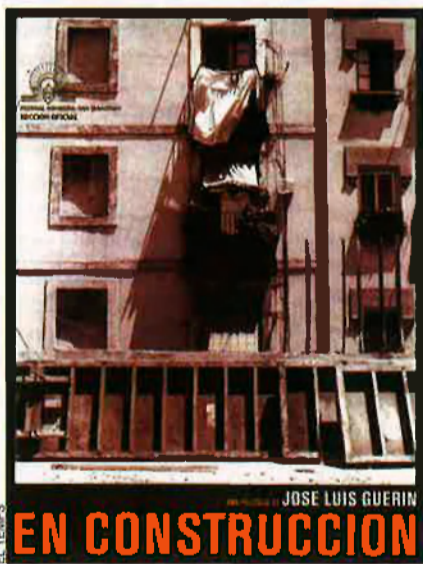
Els documentals de creació, avui, ja no són percebuts com un gènere menor, ni interessen tan sols a especialistes i cinèfils experts

Marc Recha, en ple rodatge de *Dies d'agost*.
A sota, el cartell d'*En construcció*.

per exemple de Ciències Polítiques, de Belles Arts i d'Història. Així mateix, també la procedència geogràfica dels alumnes és prou variada, i, si bé la majoria arriben al màster provinents d'universitats de Barcelona, també n'hi ha que hi arriben d'universitats de Llatinoamèrica, més que no pas, fins i tot, d'universitats espanyoles o d'altres països d'Europa.

Les pel·lícules del màster. Tal com explica Jordi Balló en l'entrevista que publiquem en les pàgines següents, els principis creatius en què es basa el màster impliquen, d'una manera natural, una aposta pel risc, un afany per mostrar un tipus de creativi-

En la nòmina de professors del màster, hi ha professionals d'arreu del panorama internacional relacionats amb tots els aspectes del món audiovisual

tat menys convencional, unes ganes de tractar unes temàtiques que de vegades són més poètiques i altres vegades són més crues i esquerpes, però que gairebé sempre tracten uns materials que, en principi, resulten inhabituals. O que, almenys, ho eren fins que les pel·lícules que ha produït el màster s'han convertit en referents.

Molt indicatiu de l'èxit del màster a l'hora d'assolir els objectius que en un principi es va marcar –formar nous realitzadors i donar oportunitats als realitzadors veterans– és que algunes de les pel·lícules que han aconseguit més ressò i que han acaparat més prestigi són les de Joaquim Jordà, José Luís Guerin i Isaki Lacuesta, membres de tres generacions diferents de cineastes als quals el màster ha marcat, d'una manera o altra, la carrera. A Jordà, perquè li va permetre, els seus darrers anys, re florir com a creador, amb unes obres tan suggerents i audaces com *Mones com la Becky*, en què reflexiona sobre els límits que separen la normalitat de la bogeria, o *De nens*, sobre el cas de pederàstia que es va destapar el Raval. A Guerin, perquè *En construcción* –un documental que retrata els canvis urbanístics i, sobretot, humans que durant aquests darrers temps ha patit el barri del Raval– li va permetre no només la consolidació definitiva com a cineasta de culte, sinó també assolir un impensat èxit de públic. I a Lacuesta, perquè li ha donat l'oportunitat de debutar, amb *Cravan vs. Cravan*, un retrat del fantasmal poeta i boxejador Arthur Cravan: un debut tan reeixit que ja li ha permès de realitzar, també com a projecte del màster, un segon llargmetratge, *La leyenda del tiempo*. Un documental que, a partir de la figura de Camarón de la Isla, ofereix un relat poètic i esquinçat d'un nen gitano que, a causa de la mort del seu pare, deixa de cantar, i d'una noia japonesa entusiasta del flamenc.

Així doncs, tres tipus de cineastes i tres tipus de triomfs. Que inclouen, a més, altres triomfs. Per exemple, el d'*El cielo gira* de Mercedes Alvarez, o el de *Memoria negra*, de Xavier Montanyà. Els objectius del màster, per tant, es pot dir que, fins ara, s'han complert. La filmografia no enganya.

Pere Antoni Pons